

УДК 657.

О.М. Кияшко, асп.

Київський національний торговельно-економічний університет

Облік дебіторської заборгованості з позиції концепції збереження капіталу

У статті проаналізовано стан дебіторської заборгованості з часів перехідного періоду до ринкових відносин. Внесено зауваження щодо упущення концепцій капіталу та його збереження у затверджених П(С)БО. Запропоновано ведення обліку заборгованості дебіторів з врахуванням концепцій збереження капіталу.

дебіторська заборгованість, принцип нарахування і відповідності доходів і витрат, концепція збереження капіталу

Постановка проблеми. Нестабільність економічної ситуації в Україні приводить до погіршення стану розрахунків між підприємствами, істотного збільшення ризиків реалізації на умовах відстрочки оплати. Низька платоспроможність підприємств викликає зростання обсягів дебіторської заборгованості та зменшення кредиторської, які відображаються у формі 1 «Баланс», а також призводить до порушення платіжного балансу.

Одночасно з відображенням дебіторської заборгованості у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності визнаємо та відображаємо дохід від реалізації товарів (робіт, послуг), який є джерелом визнання прибутку у майбутньому. Прибуток є частиною власного капіталу підприємства, збереження якого свідчить про стабільність його існування та забезпечення його господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам розвитку теорії і практики бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості присвячено ряд праць зарубіжних та вітчизняних учених: Ф.Ф. Бутинця, М. Добія, С.Ф. Голова, В.М. Костюченко, Р. Метезіча, Л.В. Нападовської С.І. Маслової, Я.В. Соколова, В.В. Сопка, Ш. Сандера, М.Г. Чумаченка, А.П. Шаповалової та інших.

Зміст концепції збереження капіталу розкрито у роботі С.Ф. Голова та В.М. Костюченко [1, С. 757]. Але методика обліку дебіторської заборгованості з метою збереження капіталу підприємства є недостатньо дослідженою темою.

Метою статті є виявлення існуючих проблем, пов'язаних з обліком розрахунків із дебіторами та розробки практичних рекомендацій щодо наближення до реального стану доходу враховуючи концепції збереження капіталу.

Об'єкт дослідження – теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми обліку дебіторської заборгованості з огляду на принцип нарахування та відповідності доходів і витрат та концепції збереження капіталу.

Виклад основного матеріалу. Проведений аналіз стану і розміру дебіторської заборгованості дозволяє зробити висновок про зростання її частки у складі оборотних активів підприємств, що негативно впливає на їх платоспроможність, ліквідність і загальний фінансовий стан.

Дослідження стану дебіторської заборгованості підприємств України за останні 20 років (з кінця 1989 року по кінець 2008 року) свідчать про постійне зростання її частки у складі оборотних активів. Якщо 1989 році її частка у загальному обсязі оборотних активів склала 4,1%, то в кінці 2008 року – 61,4%. Найбільші значення дебіторської заборгованості у складі оборотних активів спостерігається: у 1998 – 62,1%, 1999 – 67,1%, 2001 – 68,5%, 2002 – 69,5%, 2003 – 67,8%, 2004 – 64,9%.

Реалізація товарів на умовах відстрочення оплати вважається інвестуванням грошових коштів у дебіторську заборгованість, але таке твердження стає суперечливим коли її частка у складі оборотних активів щорічно збільшується. Збільшення її частки до розміру 40 % і більше свідчить про втрату ліквідності активів підприємств, зменшення їх платоспроможності, неспроможності отримати позикові кошти.

Облік активів і джерел їх утворення за часів СРСР здійснювався на умовах існування тільки державної власності, яка дбала про збереження і примноження свого капіталу. Період часів перебудови закінчився розпадом СРСР і почалось створення незалежних держав. В цей час бухгалтерський облік в кожній країні регламентувався обраним урядом законодавчим або нормативно-правовим документом. В Україні методологічні засади організації бухгалтерського обліку та звітності регламентувались постановою № 250 [9, п. 6].

Нині фінансовий облік на підприємствах ведеться відповідно до вимог національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, які, в свою чергу, не повинні суперечити вимогам міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і фінансової звітності.

Разом з тим вимоги МСФЗ при підготовці Національних положень бухгалтерського обліку враховані не в повній мірі. Зокрема у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а також національних П(С)БО упущено суттєві концепції капіталу та його збереження, що, в свою чергу, негативно впливає на організацію та методику обліку дебіторської заборгованості [4-8].

Особливу увагу, з точки зору обліку дебіторської заборгованості, привертають принцип нарахування і відповідності доходів і витрат в основоположних припущеннях, а також концепції капіталу і його збереження [3, С. 28, с.44- 46].

Використання принципу нарахування забезпечує відображення у фінансовій звітності операцій і подій в момент їх здійснення (або зразу після нього) незалежно від отримання або вибуття грошових коштів або їх еквівалентів [3, с. 28]. Іншими словами визнаємо виникнення дебіторської заборгованості при передачі права власності на реалізовані товари з умовою відстрочення оплати і одночасно визнаємо дохід від реалізації товарів, робіт, послуг. Вітчизняні законодавчі акти та нормативно правові документи не вимагають повної гарантії отримання грошових коштів (фізичного підтвердження визнаного раніше доходу), як передумови отримання частини власного капіталу – прибутку.

Існують дві концепції збереження капіталу: фінансова і фізична (рис. 1).

Відповідно до положень «Концептуальної основи» концепція збереження капіталу забезпечує зв'язок між концепціями капіталу і концепціями прибутку, оскільки дає перелік ознак, як відправну точку визнання доходу від реалізації товарів (робіт, послуг).

Принципи та концепції, наведені у «Концептуальних основах складання та подання фінансових звітів» не є законодавчим документом, але їх положення враховуються при веденні обліку та складанні фінансової звітності відповідно до вимог МСФЗ. Частина з них відображена у Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», а інша частина у П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4, 5].

Відповідно до вимог П(С)БО 10 дебіторська заборгованість відображається при передачі права власності на товар при його реалізації на умовах відстрочення оплати [6]. Відвантаження його покупцю відбувається після підписання угоди купівлі-продажу і на підставі складених первинних документів, які підтверджують факт передачі товарів іншим власникам. Одночасно в бухгалтерському обліку здійснюється запис Дт 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» Кт 70 «Дохід від реалізації», який свідчить

про визнання доходу від реалізації товарів (робіт, послуг). Таке бухгалтерське проведення відображається відповідно до вимог принципу нарахування доходів і витрат, який передбачає їх відображення у момент виникнення, незалежно від факту надходження грошових коштів [5, п. 18].

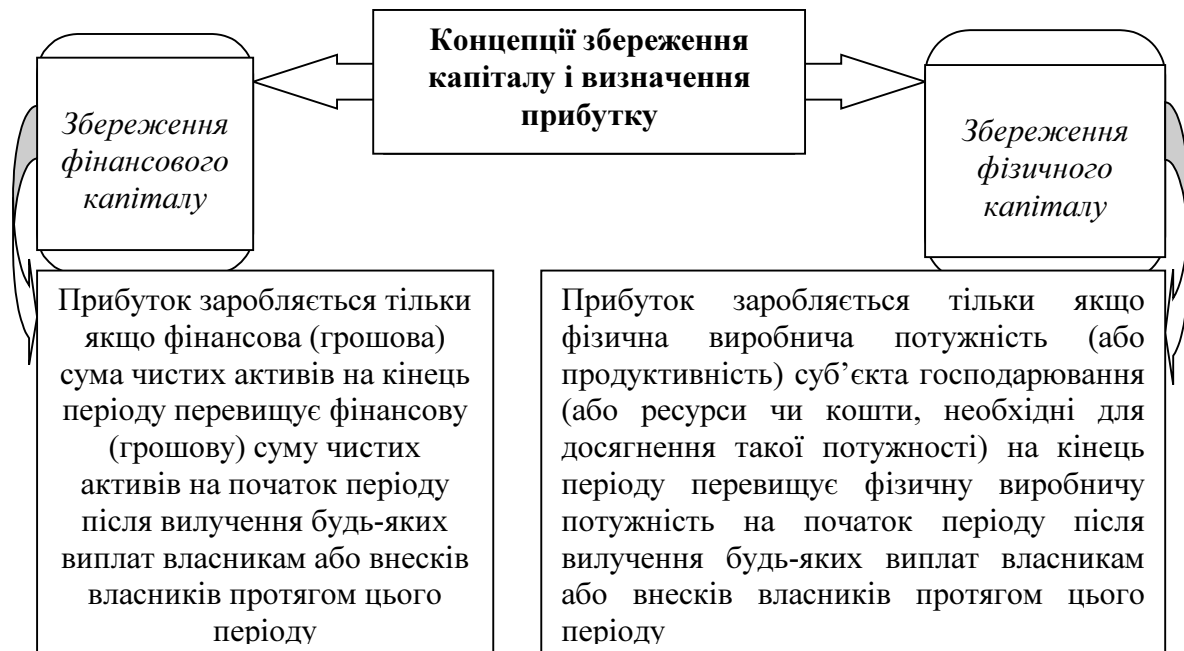

Рисунок 1 - Концепції збереження капіталу МСФЗ [3, С. 44-45]

Більшість науковців вважають, що стан розробки теорії щодо визначення доходів у бухгалтерському обліку є сформованим. Зазначений факт викликає сумнів, оскільки співставлення підходів до визначення поняття доходу і його відображення у бухгалтерському обліку згідно з принципом нарахування суперечать один одному.

Якщо принцип нарахування доходів і витрат допускає відображення доходу в обліку і фінансовій звітності незалежно від надходження грошових коштів, то тлумачення поняття «дохід – збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до збільшення власного капіталу». Відвантаження товарів на умовах наступної оплати, що витікає у дебіторську заборгованість і відображення її в обліку не гарантує отримання «економічних вигод у вигляді надходження активів...». Підприємство не може відображати дохід від реалізації, оскільки отримання «економічних вигод» через нормативно-правові колізії є достатньо сумнівним фактом. Тому, на наш погляд, доцільно розмежувати отриманий дохід від реалізації товарів (робіт, послуг) з фактом реалізації. Для цього пропонуємо ввести у Плані рахунків бухгалтерського обліку субрахунок 706 «Реалізація» та відображати операції з реалізації товарів наступним чином (табл.2):

У фінансовій звітності (форма № 2 «Звіт про фінансові результати») необхідно також розділити відображення отриманого доходу від реалізації в окремих рядках. Суму реалізованих товарів, оплата за які не надійшла не доцільно, на нашу думку, враховувати у підсумок звіту оскільки це суперечитиме принципу збереження капіталу підприємства.

Таблиця 2 - Бухгалтерські записи з відображення реалізації товарів на умовах відстрочення оплати

№ з/п	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит	Сума
1.	Реалізовано товар з відстрочкою оплати	361	706	Сума з ПДВ
2.	Списано собівартість реалізованих товарів	902	28	собівартість
3.	Отримано грошові кошти від покупців	311, 301	361	Сума з ПДВ
4.	Визнано дохід від реалізації товарів	706	702	Сума з ПДВ
5.	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	702	641	Сума ПДВ

Висновок. Оскільки національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку не в повній мірі врахували концептуальні засади МСФЗ, а саме не знайшли відображення концепції капіталу і його збереження, тому потрібно внести відповідні зміни та доповнення до вітчизняних нормативно-правових актів, якими регламентується ведення бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості та доходу від реалізації товарів (робіт, послуг), зокрема, та відображення їх у фінансовій звітності підприємства.

Список літератури

1. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі. Практичний посібник. –К.: Лібра, 2001. – 840 с.
2. Теорія бухгалтерського обліку: монографія / Л.В. Нападівська, М. Добія, Ш. Сандер, Р. Метезіч та ін.; за заг. Ред.. Л.В. Нападівської. – К.: Київ. Нац. Торг.-екон. ун-т, 2008. – 735.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) 2004, зокрема стандарти бухгалтерського обліку (МСБО) та Тлумачення за станом на 31 березня 2004 року. Ч І. ПП «Видавництво «Фенікс», Київ. 2004, 1272 с.
4. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні. Закон України від 16.07.99 р., зі змінами і доповненнями.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 « Загальні вимоги до фінансової звітності». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.1999 № 87.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237, зі змінами і доповненнями.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 № 318, зі змінами і доповненнями.
9. Постанова «Про затвердження Положення про організацію бухгалтерського обліку і звітності в Україні» від 3 квітня 1993 р.,N 250(Із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ N 509 від 05.07.93 N 804 від 24.09.93 N 175 від 21.03.94 N 307 від 26.04.95 N 951 від 14.08.96 N 869 від 11.08.97) (Постанова втратила чинність на підставі Постанови КМ N 419 від 28.02.2000).

О. Кияшко

Учет дебиторской задолженности с позиции концепции сохранения капитала

В статье проанализировано состояние дебиторской задолженности со времён переходного периода до рыночных отношений. Замечено упущение внедрения концепций капитала и его сохранения в национальных П(С)БО. Внесены предложения вести учет дебиторской задолженности с позиции концепции сохранения капитала.

О. Кууашко

Account of bill receivable from the position of conception conservation capital

Summary: article has analysis position bill receivable from transitional epoch till market relationship. Observed omission introduction of capital's conception and it's conservation in national accounting standards. Introduced an improvement to take stock of bill receivable from the position of conception conservation capital.

Одержано 18.11.09